

АНАЛІЗ ЕВОЛЮЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО П'ЯТИБОРСТВА В ОЛІМПІЙСЬКОМУ РУСІ

Андрій КОВАЛЬЧУК, Ростислав ГРИБОВСЬКИЙ,
Василь ТКАЧЕК, Богдан ВІНОГРАДСЬКИЙ

Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, м. Львів, Україна

ANALYSIS OF THE EVOLUTIONARY DEVELOPMENT OF MODERN PENTATHLON IN THE OLYMPIC MOVEMENT

Andriy KOVALCHUK, Rostuslav HRYBOVSKYI
Vasyl TKACHEK, Bogdan VYNOGRADSKYI

Ivan Bobersky Lviv State University of Physical Culture, Lviv, Ukraine

Анотація.

У статті проаналізовано еволюцію і зміни формату сучасного п'ятиборства. Сучасне п'ятиборство — це унікальний олімпійський вид спорту, створений для перевірки «універсального спортсмена» через поєднання п'яти різних дисциплін (фехтування, плавання, кінний спорт (перешкоди), стрільба та біг). Він поєднує в собі елементи витривалості, сили, спритності та тактичного мислення, вимагаючи від спортсменів високого рівня багатогранної підготовки. Цей вид спорту має глибокі історичні корені й пов'язаний із традиціями античного п'ятиборства, кульмінації античних Олімпійських ігор. Водночас створення й розвиток сучасного п'ятиборства були тісно пов'язані з баченням барона П'єра де Кубертена, який у 1909–1912 роках ініціював уведення багатоденної версії ідеального випробування кавалерійського солдата на Олімпійських іграх. Сучасне п'ятиборство кілька разів еволюціонувало: від первісної структури зі стрільбою з пістолета, фехтуванням, плаванням, стрибками через перешкоди й бігом до компактного одноденного формату з комбінованою дисципліною «лазерний біг» і нещодавно введеним «перешкодним бігом» замість

Annotation.

The article analyzes the evolution and changes in the format of modern pentathlon. Modern pentathlon is a unique Olympic sport created to test the “all-round athlete” by combining five different disciplines (fencing, swimming, equestrian (obstacle course), shooting, and running). It combines elements of endurance, strength, agility, and tactical thinking, requiring athletes to have a high level of multifaceted training. The sport has deep historical roots and is linked to the traditions of ancient pentathlon, the culmination of the ancient Olympic Games. At the same time, the creation and development of modern pentathlon were closely linked to the vision of Baron Pierre de Coubertin, who in 1909–1912 initiated the introduction of a multi-day version of the ideal cavalry soldier test at the Olympics. The modern pentathlon has evolved several times: from its original structure with pistol shooting, fencing, swimming, show jumping, and running to a compact one-day format with the combined discipline of “laser run” and the recently introduced “obstacle course” instead of equestrian sports. An analysis of literary sources and regulatory documents shows that these transformations took place under the

кінного спорту. Аналіз літературних джерел і нормативних документів показує, що ці перетворення відбулися під впливом зовнішніх вимог (підвищення видовищності, безпеки й економічності змагань, а також впливу МОК), водночас було збережено принцип універсальності спортсменів. Отримані результати підкреслюють, що, незважаючи на реформу формату, суть сучасного п'ятиборства як комплексного випробування фізичних і розумових якостей залишається незмінною. Висновки статті вказують на те, що саме здатність п'ятиборства адаптуватися до нових умов забезпечує його постійну актуальність в олімпійському русі, а продовження інновацій (зокрема, повернення до багатоденної системи на Олімпійських іграх 2028 року) гарантує подальший розвиток і підтримку престижу цього виду спорту.

Ключові слова: сучасне п'ятиборство, олімпійський рух, еволюція, формат змагань, нові дисципліни, лазер-ран; смуга перешкод.

influence of external requirements (increasing the spectacle, safety, and cost-effectiveness of competitions and the influence of the IOC), while preserving the principle of athlete versatility. The results obtained emphasize that despite the reform of the format, the essence of modern pentathlon as a comprehensive test of physical and mental qualities remains unchanged. The conclusions of the article indicate that it is the ability of the pentathlon to adapt to new conditions that ensures its continued relevance in the Olympic movement, and the continuation of innovations (in particular, the return to a multi-day system at the 2028 Olympic Games) guarantees the further development and support of the prestige of this sport.

Keywords: modern pentathlon, Olympic movement, evolution, competition format, new disciplines, laser run; obstacle course.

Вступ. Сучасне п'ятиборство посідає особливе місце серед олімпійських видів спорту, адже поєднує в собі п'ять різних, але взаємопов'язаних дисциплін, що перевіряють витривалість, силу, спритність, точність і тактичне мислення спортсмена. Його концепція ґрунтується на ідеї універсальності — здатності атлета адаптуватися до змінних умов та ефективно виконувати різноманітні завдання. Від часу заснування 1912 року за ініціативи П'єра де Кубертена сучасне п'ятиборство зазнало низки еволюційних трансформацій, спрямованих на підвищення видовищності, безпеки й відповідності вимогам олімпійського руху. Упродовж більш ніж ста років вид спорту неодноразово оновлював свою структуру, однак незмінною залишалася його головна мета — перевірка гармонійного поєднання фізичних і ментальних якостей спортсмена.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми полягає в потребі наукового аналізу напрямів і тенденцій розвитку сучасного п'ятиборства, яке сьогодні стоїть на межі чергового реформування. Уведення нової

дисципліни — смуги перешкод (Obstacle Course) — замість кінного спорту, а також запровадження скороченого 90-хвилинного формату фінальних раундів потребують перегляду підготовки спортсменів, адаптації тренувальних методик і переосмислення самої концепції «універсального атлета». Такі зміни безпосередньо пов'язані з важливими практичними завданнями — модернізацією олімпійської програми, підвищенням медійної привабливості спорту й збереженням його статусу в системі світового олімпійського руху. Саме тому дослідження історичних, організаційних і методичних аспектів еволюції сучасного п'ятиборства має не лише теоретичне, а й прикладне значення для розроблення оновлених стратегій підготовки спортсменів і тренерських програм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику розвитку сучасного п'ятиборства відображено в працях вітчизняних і зарубіжних авторів. Українські науковці (А. Ковальчук, Ю. Сорохан, В. Ткачек, В. Платонов) досліджували особливості підготовки

спортсменів олімпійського рівня, етапність розвитку виду спорту й еволюцію його правил. Важливими є і зарубіжні дослідження, що висвітлюють новітні тенденції в п'ятиборстві, зокрема впровадження технологій лазерної стрільби (Laser Run), оптимізацію формату змагань і запровадження смуги перешкод як інноваційного елемента [4; 13]. Матеріали Міжнародного союзу сучасного п'ятиборства (UIPM) та Міжнародного олімпійського комітету (IOC) містять офіційні рішення, що визначають стратегічні напрями подальшої трансформації цього виду спорту. Попри наявність окремих аналітичних праць, комплексне узагальнення еволюційного розвитку п'ятиборства в контексті олімпійського руху, особливо з урахуванням реформ після 2024 року, потребує подальшого наукового опрацювання.

Потреба системного аналізу еволюції сучасного п'ятиборства та виявлення закономірностей його трансформації в олімпійському контексті визначає наукову новизну й практичну цінність цього дослідження.

Наукова гіпотеза. Передбачаємо, що еволюційні зміни в структурі й форматі сучасного п'ятиборства, зумовлені вимогами Міжнародного олімпійського комітету та тенденціями глобального спортивного розвитку, не знижують універсальності цього виду спорту, а навпаки — сприяють підвищенню його адаптивності, видовищності й збереженню статусу в олімпійській програмі. Припускаємо, що впровадження нових дисциплін (зокрема смуги перешкод) і технологічних інновацій (лазерна стрільба, комбіновані етапи) зумовлює появу нових вимог до багатопрофільної підготовки спортсменів, що забезпечує гармонійний розвиток їхніх фізичних, технічних і психофізіологічних якостей.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що трансформація сучасного п'ятиборства є закономірним процесом адаптації до змін олімпійського середовища, який водночас зберігає його початкову концепцію «універсального атлета» та зміцнює позиції виду спорту у світовому спортивному русі.

Мета — аналіз розвитку сучасного п'ятиборства в контексті олімпійського руху й виокремлення головних чинників його трансформації.

Методи дослідження:

- аналіз літературних джерел;
- порівняльний аналіз.

Завдання дослідження:

1. Дослідити історичні витоки й етапи еволюції сучасного п'ятиборства.
2. Описати основні зміни в структурі та форматі змагань. Оцінити вплив цих змін на вимоги до спортсменів і видовищність змагань.
3. Окреслити перспективи подальшого розвитку спорту в олімпійському русі.

Результати дослідження. У статті застосовано комплекс теоретичних методів аналізу. Проаналізовано наукові праці, нормативно-правові документи, офіційні матеріали UIPM та МОК, що висвітлюють історію і сучасний стан п'ятиборства. Використано історико-логічний метод для вивчення етапів еволюції виду спорту й зіставлення традиційних і сучасних елементів змагань. Застосовано компаративний (порівняльний) аналіз змагань різних періодів (до і після запровадження новацій), щоб оцінити їхній вплив на рівень та характер підготовки спортсменів. Також використано системний підхід для синтезу отриманих даних і виявлення тенденцій розвитку спорту в олімпійському русі [3].

Сучасне п'ятиборство сформувалося на основі ідеї перевірки всебічного спортсмена, здатного поєднувати витривалість, силу й стратегічну кмітливість у різноманітних умовах. Початкову концепцію п'ятиборства було закладено ще в стародавньому світі: на Олімпіаді 708 р. до н. е. п'ятиборця (учасника бігу, стрибків, метань і боротьби) проголошували «Victor Ludorum» — переможець Ігор, що символізувало найвищий рівень універсальних навичок [7; 12; 16]. Барон П'єр де Кубертен, натхненний цими традиціями, у 1909–1912 роках ініціював уведення такого багатоборства в програму сучасних Олімпійських ігор [7; 12]. Він бачив у ньому віддзеркалення образу ідеального кавалерійського офіцера, випробуваного в бойових умовах. Так було сформовано п'ять оригінальних дисциплін нового п'ятиборства: стрільба з пістолета, фехтування на шпагах, плавання (200 м вільним стилем), подолання смуги перешкод на коні (конкур) і біг (3000 м). Перше офіційне змагання із

сучасного п'ятиборства відбулося на літніх Олімпійських іграх 1912 року в Стокгольмі (Швеція), де брали участь лише чоловіки. З 2000 року жіночі змагання було введено до програми Олімпіади (Сідней-2000), що значно розширило присутність виду спорту

[11; 12]. Отже, історія розвитку сучасного п'ятиборства в олімпійському русі є прикладом поєднання традиційних принципів усебічності атлета з постійними інноваціями для збереження актуальності спорту в динамічному спортивному середовищі.

Таблиця 1

Еволюція формату змагань у сучасному п'ятиборстві

Рік / період	Тип змін	Суть змін	Причини / контекст	Ініціатори / організації	Наслідки
1	2	3	4	5	6
1912	Заснування, формат, дисципліни	Сучасне п'ятиборство вперше ввійшло до програми Олімпіади (Стокгольм-1912) з п'яти дисциплін: стрільба з пістоleta, фехтування, плавання, верхова їзда, біг. Змагання розподілено на 5 днів	Ідея Барона де Кубертена про «ідеального атлета» (відновлення духу сучасного пентатлону)	МОК (за ініціативою Барона де Кубертена)	Установлено комплексний олімпійський вид спорту з високими вимогами до універсальних навичок спортсменів
1956	Правила / оцінювання	Уведено нову систему підрахунку очок: за кожний вид нараховують бали за стандартний результат, підсумковий результат = сума балів за всіма дисциплінами	Потреба уніфікувати й спростити оцінювання результатів	UIPM	Запроваджено об'єктивну систему ранжування спортсменів за сумою балів; зрозуміліший формат змагань
1977–1981	Гендерна участь	Жінок уперше допущено до змагань (ЧС-1977 — пробно, ЧС-1981 — перший офіційний чемпіонат світу серед жінок)	Тиск за гендерну рівність у спорті; ініціатива національних федерацій (зокрема, Німеччини)	UIPM	Збільшення кількості учасниць; запроваджено окремі жіночі програми на ЧС; пізніше (1997) — об'єднання чоловічих і жіночих турнірів
1984	Формат / правила	Олімпійський турнір стиснуто до 4 днів; уведено гандикап-старт у бігу за підсумковими балами, тож першим у фініші стає чемпіон	Створення видовищного фіналу (змагання стають зрозумілішими для глядачів)	ІОС та UIPM	Переможця легко визначати за фінішем; зростає інтрига кінцевого забігу, що посилює увагу глядачів

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
1994	Правила	На ЧС-1994 змінено формат стрільби: замість рухомих мішеней на 25 м запроваджено стаціонарні на 10 м	Прагнення уніфікувати стандарти стрільби й підвищити безпеку	UIPM	Зручніші й безпечніші умови проведення стрільби; перехід до стандартного 10-метрового формату
1996	Формат / структура	В Атланті-1996 уперше проведено змагання у форматі одного дня; командну олімпійську естафету скасовано	Потреба зробити спорт привабливішим для телебачення й скоротити тривалість програми	UIPM (за підтримки ІОС)	Змагання стали динамічнішими й компактнішими; водночас посилювалися дискусії про надто швидкий перехід від традиційного формату
2000	Гендер / дисципліни	На Олімпіаді в Сіднеї вперше проведено індивідуальні змагання серед жінок; стандартизовано дистанції — плавання 200 м, біг 3000 м	Домагання гендерної рівності; модернізація програми й уніфікація правил	ІОС (додавання жіночого турніру), UIPM	Рівноправна участь жінок в олімпійських п'ятиборствах; поява нових рекордів у стандартизованих дисциплінах
2009	Формат / дисципліни	Запроваджено комбінований етап (Laser-Run): завершальна дисципліна — чергування бігу та стрільби з лазерного пістолета	Бажання зробити фінал видовищнішим і компактнішим для глядачів (він став кульмінаційним)	UIPM (рішення конгресу 2008)	Фінальний етап набув динаміки й нових тактичних компонентів; спортсменам доводиться поєднувати витривалість у бігу зі швидкістю стрільби
2010–2011	Технології	Уведено лазерні пістолети замість вогнепальної зброї (пілотно на ЮОІ-2010; з 2011 — на Кубку світу)	Прагнення підвищити безпеку, зменшити логістичні складнощі й зробити спорт більш екологічним	UIPM	Змагання стали доступнішими (немає потреби в боєприпасах); уніфіковано вимоги до зброї; відкрито нові можливості для проведення турнірів

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
2013	Структура / формат	Запропоновано концепцію «Пентатлон-стадіону»: усі п'ять видів відбуваються на одній арені; комбінований етап оновлено до 4×800 м	Прагнення зробити спорт компактнішим і привабливішим для глядачів та ЗМІ; підтвердження статусу виду спорту в програмі Олімпіади до 2020 року	UIPM за підтримки МОК	Єдина локація підвищила зручність перегляду й телетрансляції; спорт підтвердив свій статус у пріоритетній програмі Ігор
2014–2015	Формат / інновації	Уведено додатковий бонус-раунд у фехтуванні; проведено перші чемпіонати світу з Laser-Run (окремий вид)	Бажання підвищити видовищність фехтувальних поєдинків; створення простого, доступного формату (Laser-Run) для популяризації спорту	UIPM (конгреси 2014–2015)	Фехтування стало динамічнішим завдяки бонусній точці; Laser-Run залучив нову аудиторію, став окремим змаганням
2018	Структура / місце проведення	Затверджено концепцію «Pentathlon Stadium» — усі дисципліни на єдиному комплексі (реалізовано на ОІ-2020 у Токіо)	Оптимізація логістики проведення; прагнення покращити видовищність і зручність для глядачів	UIPM	Усі види вперше сконцентровано на одній арені, що полегшило організацію і трансляцію; зросла зручність для глядачів
2020	Формат	Ухвалено новий, 90-хвилинний формат фіналів: усі півфінали й фінали будуть стислими за часом (змагання тривають ~90 хвилин)	Потреба адаптуватися до сучасних цифрових медіа й скоротити час перегляду; прагнення залучити нову аудиторію	UIPM (рішення Виконкому 2020)	Турніри стали ще компактнішими й енергійнішими; телеглядачі сприйняли позитивно (запроваджено на ОІ-2024)
2022	Дисципліна	Обрано смугу перешкод (Obstacle Course) для заміни кінного етапу в пентатлоні	Реакція на інциденти з конями на ОІ-2020 і тиск МОК щодо безпеки; прагнення зробити види спорту більш сучасними й видовищними	UIPM (за схваленням МОК)	Завершується ера кінного спорту в п'ятиборстві; очікується зростання глядацької зацікавленості завдяки новому видовищному елементу

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
2023	Програма ОІ	На 141-й сесії МОК офіційно затвердили оновлену програму ОІ-2028: бар'єри (Obstacle) замість їзди на коні	Формалізація змін для Лос-Анджелеса-2028; бажання зафіксувати новий, урбаністичний імідж п'ятиборства	МОК (141-а сесія, Мумбаї)	Сучасне п'ятиборство офіційно залишилося в Олімпійській програмі; окреслено курс на ще більше залучення сучасної аудиторії
2024	Формат / популярність	На ОІ-2024 в Парижі змагання проведено за 90-хвилинним форматом на легендарній арені Версаля; відбувся останній олімпійський виступ у їзді на незнайомому коні	Тестування нових форматів перед ЛА-2028; бажання привернути масову аудиторію (на Іграх-2024 пентатлон зібрав рекордні ~63 тис. глядачів)	Організатори ОІ-2024, UIPM	Рекордний інтерес публіки на стадіоні; символічне завершення історичної епохи верхової їзди в сучасному п'ятиборстві

У таблиці наведено хронологію основних змін у сучасному п'ятиборстві, що відображає еволюцію цього виду спорту — від його започаткування як п'ятиденної олімпійської програми 1912 року до впровадження сучасних формативних реформ, орієнтованих на глядача й новітні тенденції спортивного менеджменту [7; 12; 16]. За більш ніж столітню історію сучасне п'ятиборство зазнало численних структурних, організаційних і технологічних змін, що стосувалися змісту дисциплін і способу їх проведення. Від початкової концепції багатоденного випробування для військових офіцерів воно поступово перетворилося на компактну, високоінтенсивну спортивну подію з елементами технологічної інновації, динамічності й видовищності.

Перші суттєві зміни в структурі дисциплін розпочалися в середині ХХ століття. У 1952 році на Олімпійських іграх у Гельсінкі вперше проведено командні змагання, до яких залучали трьох учасників від країни. Цей формат існував до 1992 року, коли після Ігор у Барселоні командну першість скасували через складність організації, зменшення

глядацького інтересу й прагнення до більшої індивідуалізації спортивного процесу. Водночас цей період позначився й важливими соціокультурними зрушеннями: з введенням жіночих змагань до олімпійської програми 2000 року (Сідней) досягнуто гендерної рівності, що зробило п'ятиборство одним із перших видів спорту, які запровадили рівні права участі чоловіків і жінок задовго до загального поширення цього принципу в Олімпійському русі [11; 12].

Подальшим стратегічним етапом реформ стала зміна формату проведення змагань. Традиційно сучасне п'ятиборство тривало чотири або п'ять днів, що відображало ідею багатоступеневого фізичного й морального випробування. Проте динаміка спортивного ринку, розвиток медіа та потреби телевізійних трансляцій потребували компактнішої форми подачі. У 1996 році на Іграх в Атланті вперше було запроваджено одноденний формат проведення, який став революційним для всього виду спорту. Відтоді всі п'ять дисциплін — фехтування, плавання, верхова їзда, стрільба й біг — виконують протягом одного змагального дня. Це рішення

допомогло суттєво підвищити видовищність, створити напружену динаміку змагання й зробити його зручним для сприйняття глядача та медіа. Попри критику традиціоналістів, які вважали, що скорочення тривалості порушує історичну спадщину виду спорту, одноденний формат згодом став стандартом на всіх рівнях змагань [12; 16].

Однією з найпомітніших новацій XXI століття стала поява комбінованої дисципліни біг + стрільба, або лазер-ран (Laser-Run). Перші експерименти із цим форматом відбулися 2009 року, а з 2012 року — на Олімпійських іграх у Лондоні — він набув статусу фінальної офіційної дисципліни. Комбінація коротких бігових дистанцій (чотири серії по 800 м) із чотирма серіями стрільби з лазерної зброї створила інтерактивний, напружений і видовищний фінал. Саме Laser-Run став символом нового покоління п'ятиборства: безпечного, екологічного й динамічного. Перехід до використання лазерних пістолетів замість вогнепальної зброї у 2010–2011 роках зумовлений потребою підвищення безпеки, зниження вартості обладнання та можливостю проведення змагань у будь-яких умовах без спеціальної стрілецької інфраструктури [9; 10].

На початку 2020-х років розвиток сучасного п'ятиборства увійшов у нову фазу — технологічно-гуманістичну. Міжнародний союз сучасного п'ятиборства (UIPM) спільно з Міжнародним олімпійським комітетом (МОК) ініціювали чергову реформу програми змагань. У 2021 році було ухвалено рішення про заміну дисципліни кінного спорту (конкуру) після Олімпіади 2024 року в Парижі на нову — смугу перешкод. Це рішення мало багатомірне підґрунтя: гуманізація змагань (виключення використання тварин), логістична простота, універсальність для будь-яких країн, а також акцент на особистих фізичних якостях спортсмена. Нова дисципліна є аналогом військового полігону: вона містить біг, лазіння, стрибки, пересування з обтяженням і потребує поєднання сили, спритності, координації, рішучості та стратегічного мислення. Передбачають, що її офіційний дебют відбудеться 2025 року, а на Іграх у Лос-Анджелесі 2028 року вона стане повноцінною частиною оновленої структури п'ятиборства [4; 8; 14].

Аналіз реформ показує, що всі зміни в сучасному п'ятиборстві спрямовано на досягнення балансу між традиційними цінностями — універсалізмом, витривалістю, усебічністю — і вимогами сучасності: динамікою, доступністю, технологічністю й етичністю. Уведення фехтувальних бонус-раундів, проведення всіх дисциплін на одній арені (з 2020 року), використання електронних шпаг і системи лазер-стрільби зробили цей вид спорту безпечнішим і привабливішим для медіа. Суттєво зросла частка телевізійних трансляцій, розширилася географія та вікова структура аудиторії глядачів, а формат змагань став інтерактивним і гнучким [5; 6; 9; 10; 12; 15].

Еволюція вимог до спортсменів віддзеркалює зміну самої концепції п'ятиборства. Якщо раніше головними характеристиками були витривалість і дисципліна, то нині на перший план виходять швидкість адаптації, психологічна стійкість, вибухова сила й технічна універсальність. Сучасний п'ятиборець має володіти технікою п'яти різних видів спорту, поєднуючи швидкісний спринт у плаванні й бігу, точність і контроль дихання в стрільбі, стратегічне мислення у фехтуванні, а також силу та координацію в подоланні перешкод. Поєднання бігу й стрільби в Laser-Run створює унікальний елемент психологічного навантаження, адже спортсмени змушені підтримувати точність прицілювання в стані значної фізичної втоми. Водночас введення дисципліни «смуга перешкод» потребує універсальної рухової підготовки, максимальної мобільності, вибухової сили й миттєвого переходу від технічних до силових дій [1–4; 13].

Попри численні інновації, сучасне п'ятиборство зберігає свою історичну місію — залишатися моделлю перевірки універсальної підготовленості людини. Його культурно-спортивне значення полягає в збереженні принципу гармонійного розвитку особистості через багатокомпонентну фізичну діяльність. Сьогодні цей вид спорту залишається невід'ємною частиною програми літніх Олімпійських ігор, має стабільну підтримку з боку МОК і розвинену систему міжнародних турнірів. Українські п'ятиборці посідають провідні позиції у світовому рейтингу, здобуваючи медалі чемпіонатів

Європи та світу, що свідчить про ефективність національної системи підготовки й інтеграцію української школи п'ятиборства у світовий спортивний простір.

Основні результати аналізу свідчать, що сучасне п'ятиборство пройшло кілька ключових етапів розвитку:

1. Формування дисциплін і початковий формат (1912–1951): у першій половині ХХ ст. змагання з п'ятиборства традиційно проходили за багатоденною схемою (зазвичай 4–5 днів), що відображало історичну модель випробування. Вони відбувалися винятково серед чоловіків (олімпійський дебют 1912), усі дисципліни виконували окремо [7; 12].
2. Додавання командних змагань і гендерна рівність: 1952 року на Олімпіаді в Гельсінкі з'явилися командні змагання (команди з трьох спортсменів), які проводили до Барселони-1992. На літніх Олімпіадах 1952–1992 відбувалися і індивідуальні, і командні змагання, після чого команда була скасована через зменшення привабливості. Жіночі змагання вперше введено в олімпійську програму 2000 року (Сідней), завдяки чому гендерної рівності в цьому виді досягнуто на 24 роки раніше, ніж у всіх інших видах спорту [11; 12].
3. Перехід до одноденного формату (1996): на Олімпіаді в Атланті (1996) відбувся кардинальний перехід від багатоденного до одноденного формату проведення. Усі п'ять дисциплін стали виконувати впродовж одного дня в напруженому графіку. Метою цього нововведення було підвищити видовищність і компактності змагань для залучення глядачів. Спочатку це рішення критикували за втрату традиційного характеру спорту, проте в подальшому воно стало стандартом [12; 16].
4. Комбінована дисципліна «лазер-ран» (2012): на Олімпіаді в Лондоні (2012) було впроваджено фінальну комбіновану дисципліну — лазер-ран, яка поєднує біг і стрільбу з лазерної гвинтівки. Спортсмени виконують чотири серії по 800 м з кожною серією стрільби по п'ять влучань. Цей формат створено, щоб збільшити напругу фіналу змагання й скоротити час проведення турніру. Після 2012 року всі змагання із сучасного п'ятиборства завершуються цим етапом, що визначає остаточні результати за системою гандикапного старту [9; 10; 12].
5. Уведення нової дисципліни «смуга перешкод» (2025): 2021 року UIPM оголосив про заміну конкуру на полігон перешкод після Олімпіади 2024 року в Парижі. Це рішення було зумовлене низкою чинників (гуманність щодо тварин, логістика, безпека, витрати). Натомість у програмі змагань з 2025 року з'явиться дисципліна «смуга перешкод» (аналог військового полігону зі стрибками, лазінням і бігом), що перевіряє силу, спритність та витривалість атлетів під час переходу з однієї активності до іншої. У Лос-Анджелесі-2028 передбачено перехід до чотириденного формату проведення змагань, де кожний день присвячено певним дисциплінам, що демонструє гнучкість спорту в адаптації під різні програми Олімпіад [4; 8; 14].
6. Адаптація до вимог олімпійського руху: проведення всіх дисциплін на одному майданчику (з 2020 року), запровадження скорочених форматів, ліквідація командної першості — ці зміни були результатом реакції на рішення Міжнародного олімпійського комітету й потреби аудиторії. Аналіз показав, що ці реформи сприяли збільшенню видовищності, скороченню організаційних витрат і підвищенню безпеки (наприклад, електронні шпаги у фехтуванні та лазер-стрільба в стрільбі) [5; 6; 9; 10; 12; 15].
7. Вимоги до спортсменів: із кожним етапом еволюції зростали й вимоги до підготовки п'ятиборців. Сучасні атлети мають опановувати техніку п'яти абсолютно різних видів спорту: швидкісний спринт у плаванні й бігу, точність і витривалість у стрільбі, стратегічне мислення у фехтуванні, а також силу та адаптивність у подоланні перепон. Результати аналізу свідчать, що злиття

бігу й стрільби в лазер-ран додало високого психологічного навантаження на етапі завершення, а перехід до полігону перешкод потребує максимальної вибухової сили та координації рухів [1; 2; 3; 4; 13].

8. Культурно-спортивне значення: попри численні зміни, сучасне п'ятиборство зберігає статус одного з головних випробувань універсального спортсмена на Олімпіаді. Вид спорту має високу популярність на міжнародній арені — він є постійною складником програми літніх Олімпійських ігор і щорічно приваблює учасників та глядачів через унікальність формату. Українські п'ятиборці також мають вагомі здобутки на світовій арені, що свідчить про розвиток національної школи п'ятиборців і впровадження сучасних методик підготовки.

Отже, розвиток сучасного п'ятиборства можна охарактеризувати як послідовну еволюцію від військово-прикладного випробування до технологічно модернізованого виду спорту, який поєднує традицію універсалізму з інноваційними підходами до тренувального процесу, етики й видовищності. Це забезпечує не лише збереження його олімпійського статусу, а й відкриває перспективи подальшої інтеграції в спортивну культуру XXI століття.

Висновки:

Проведений аналіз підтверджує, що сучасне п'ятиборство за сто років свого існування неодноразово переосмислювало свою структуру, але водночас зберігало початкову ідею «універсального атлета». Воно пройшло шлях від багатоденного випробування військових навичок до компактного одноденного формату з гібридними дисциплінами, що робить його привабливим для сучасного телеглядача.

Запровадження лазер-рану, смуги перешкод та інших нововведень спрямовано на підвищення видовищності й відповідності вимогам МОК (економність, безпека, темп проведення змагання). Незважаючи на ці зміни, суть п'ятиборства залишилася незмінною: воно потребує унікального поєднання фізичних і ментальних якостей спортсменів, стаючи справжнім випробуванням усебічного атлета в умовах олімпійського руху.

Гнучкість у впровадженні інновацій у поєднанні зі збереженням традиційних принципів забезпечує постійну актуальність і престиж сучасного п'ятиборства на світовій спортивній арені та перспективу подальшого розвитку спорту в олімпійському русі, зважаючи на рішення проводити змагання в новому форматі на Лос-Анджелес-2028 та інших нововведень.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ковальчук, А. М., Сорохан, Ю. Р., Ткачек, В. В. (2007) Аналіз виступу призерів Олімпійських ігор із сучасного п'ятиборства упродовж олімпійського циклу. *Фізична культура і спорт*, 9, 12–16.
2. Міністерство молоді та спорту України, Федерація сучасного п'ятиборства України (2018). *Сучасне п'ятиборство: навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих ДЮСШОР, ШВСМ та спеціалізованих навчальних закладів спортивного профілю*. ММІС України.
3. Платонов, В. М. (1997). *Основи теорії підготовки спортсменів в олімпійських видах спорту*. Олімпійська література.
4. Changing horses in midstream: Modern pentathlon after the 2024 Olympic Games (n. d.). *Human Kinetics Journals*. Retrieved from <https://journals>.

REFERENCES

1. Kovalchuk, A. M., Sorokhan, Y. R., & Tkachek, V. V. (2007). Analysis of the performance of Olympic Games medalists in modern pentathlon during the Olympic cycle. *Physical Culture and Sport*, 9, 12–16.
2. Ministry of Youth and Sports of Ukraine, Modern Pentathlon Federation of Ukraine (2018). *Modern pentathlon: Curriculum for youth sports schools, specialized schools of the Olympic reserve, and schools of higher sports mastery*. Ministry of Youth and Sports of Ukraine.
3. Platonov, V. N. (1997). *The fundamentals of athletes' training theory in Olympic sports*. Olimpiiska literatura.
4. Changing horses in midstream: Modern pentathlon after the 2024 Olympic Games (n. d.). *Human Kinetics Journals*. Retrieved from <https://journals>.

- humankinetics.com/view/journals/ijspp/19/11/article-p1347.xml
5. Fence (n. d.). *Pentathlon Canada*. Retrieved from <https://www.pentathloncanada.ca/about/fencing/>
 6. Fence (n. d.). *Singapore Pentathlon*. Retrieved from <https://www.singaporepentathlon.org.sg/fence>
 7. History of modern pentathlon (n. d.). *Modern Pentathlon Australia*. Retrieved from <https://www.modernpentathlon.org.au/about/history-of-modern-pentathlon>
 8. LA28 and the new modern pentathlon (n. d.). *Union Internationale de Pentathlon Moderne (UIPM)*. Retrieved from https://www.uipmworld.org/sites/default/files/uipm_a_perfect_match_digital_brochure_r0523_v1.pdf
 9. Laser Run (n. d.). *USA Pentathlon*. Retrieved from <https://www.usapentathlon.org/multi-sports/laser-run>
 10. Laser Run: What is a laser run, and how do I run a laser run event? (n. d.). *Pentathlon GB*. Retrieved from <https://www.pentathlongb.org/wp-content/uploads/2024/12/What-is-Laser-Run-and-How-to-run-a-Laser-Run-2.pdf>
 11. Modern pentathlon at the 2024 Summer Olympics (n. d.). *Wikipedia*. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Modern_pentathlon_at_the_2024_Summer_Olympics
 12. Modern pentathlon (n. d.). *Wikipedia*. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Modern_pentathlon
 13. Modern Pentathlon: The ultimate test of athleticism (n. d.). *Symmetry Physiotherapy*. Retrieved from https://symmetry.physio/symmetry_blog/modern-pentathlon-the-ultimate-test-of-athleticism/
 14. Obstacle (n. d.). *Union Internationale de Pentathlon Moderne (UIPM)*. Retrieved from <https://www.uipmworld.org/obstacle>
 15. Union Internationale de Pentathlon Moderne (UIPM) (2022). *Modern pentathlon masters competition rules*. Retrieved from https://www.uipmworld.org/sites/default/files/masters_guidelines_2022_old_new_22.pdf
 16. What is pentathlon? (n. d.). *Pentathlon Alberta*. Retrieved from <https://pentathlonalberta.ca/what-is-pentathlon>
- humankinetics.com/view/journals/ijspp/19/11/article-p1347.xml
5. Fence (n. d.). *Pentathlon Canada*. Retrieved from <https://www.pentathloncanada.ca/about/fencing/>
 6. Fence (n. d.). *Singapore Pentathlon*. Retrieved from <https://www.singaporepentathlon.org.sg/fence>
 7. History of modern pentathlon (n. d.). *Modern Pentathlon Australia*. Retrieved from <https://www.modernpentathlon.org.au/about/history-of-modern-pentathlon>
 8. LA28 and the new modern pentathlon (n. d.). *Union Internationale de Pentathlon Moderne (UIPM)*. Retrieved from https://www.uipmworld.org/sites/default/files/uipm_a_perfect_match_digital_brochure_r0523_v1.pdf
 9. Laser Run (n. d.). *USA Pentathlon*. Retrieved from <https://www.usapentathlon.org/multi-sports/laser-run>
 10. Laser Run: What is a laser run, and how do I run a laser run event? (n. d.). *Pentathlon GB*. Retrieved from <https://www.pentathlongb.org/wp-content/uploads/2024/12/What-is-Laser-Run-and-How-to-run-a-Laser-Run-2.pdf>
 11. Modern pentathlon at the 2024 Summer Olympics (n. d.). *Wikipedia*. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Modern_pentathlon_at_the_2024_Summer_Olympics
 12. Modern pentathlon (n. d.). *Wikipedia*. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Modern_pentathlon
 13. Modern Pentathlon: The ultimate test of athleticism (n. d.). *Symmetry Physiotherapy*. Retrieved from https://symmetry.physio/symmetry_blog/modern-pentathlon-the-ultimate-test-of-athleticism/
 14. Obstacle (n. d.). *Union Internationale de Pentathlon Moderne (UIPM)*. Retrieved from <https://www.uipmworld.org/obstacle>
 15. Union Internationale de Pentathlon Moderne (UIPM) (2022). *Modern pentathlon masters competition rules*. Retrieved from https://www.uipmworld.org/sites/default/files/masters_guidelines_2022_old_new_22.pdf
 16. What is pentathlon? (n. d.). *Pentathlon Alberta*. Retrieved from <https://pentathlonalberta.ca/what-is-pentathlon>

Стаття надійшла до редколегії 06.11.2025

Прийнята до друку 11.12.2025

Підписана до друку 26.12.2025

Андрій КОВАЛЬЧУК

<https://orcid.org/0000-0003-2727-6421>

e-mail: scorpkov@gmail.com

Ростислав ГРИБОВСЬКИЙ

<https://orcid.org/0000-0003-0398-9152>

e-mail: lviustend@gmail.com

Василь ТКАЧЕК

<https://orcid.org/0000-0001-5062-8857>

e-mail: tkachek@gmail.com

Богдан ВІНОГРАДСЬКИЙ

<https://orcid.org/0000-0002-4417-2811>

e-mail: bvynohrad@ukr.net